

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Травмоване дитинство:
психологічні проблеми
особистісного та соціального
становлення дітей та молоді
в умовах війни та
поствоєнного періоду**

УДК 159.9+ 316.6

Травмоване дитинство: психологічні проблеми особистісного та соціального становлення дітей та молоді в умовах війни та поствоєнного періоду : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 листопада 2025 року, м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне : РДГУ, 2025. 178 с.

Рекомендовано до випуску Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 13 від 18.12.2025 р.).

Матеріали подаються у авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність інформації та дотримання норм авторського права несуть автори.

ВІЙНА ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ МОТИВАЦІЙНИХ УСТАНОВОК ЩОДО БАТЬКІВСТВА В МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

Війна є одним із найпотужніших соціальних стресорів сучасності, що радикально змінює життєві стратегії молодих сімей та трансформує їхні мотиваційні установки щодо батьківства. У мирний час народження дітей здебільшого розглядається як реалізація особистісних і сімейних цінностей, проте в умовах воєнного стану батьківство набуває нових смислів, пов'язаних із виживанням, патріотизмом та пошуком психологічної стійкості. Як зазначає І.Шинкаренко, «сім'я в умовах війни є не лише жертвою кризи, але й активним агентом трансформації суспільства» [3]. Це означає, що мотивація до народження та виховання дітей виходить за межі приватного й набуває суспільного значення.

Мета полягає у висвітленні впливу війни як соціально-психологічного чинника на трансформацію мотиваційних установок молодих сімей щодо батьківства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах війни молоді сім'ї дедалі частіше розглядають батьківство як внесок у майбутнє країни. Народження дитини стає символом стійкості та надії, а виховання інтегрує цінності патріотизму, відповідальності та громадянської свідомості. У збірнику «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України» підкреслюється, що сім'я є ключовим осередком формування громадянської свідомості та патріотичних цінностей [1]. Таким чином, мотиваційні установки щодо батьківства трансформуються у напрямку суспільної значущості та національної відповідальності.

Водночас війна породжує травматичні переживання, що можуть знижувати готовність до батьківства. Проте саме сім'я виступає ресурсом для подолання психотравмуючих факторів, адже вона забезпечує емоційну підтримку та стабільність. Як зазначає Шинкаренко, «основні функції сім'ї зазнають суттєвих змін у патогенній ситуації війни, що впливає на психологічний стан її членів» [3]. Це свідчить про те, що мотивація батьківства в умовах війни набуває нового значення – вона стає способом збереження психологічної рівноваги та пошуку сенсу життя.

За даними Міністерства юстиції України, народжуваність від початку повномасштабної війни скоротилася на 28%. У першому півріччі 2023 року народилося 96 755 дітей, тоді як у відповідному періоді 2021 року – 135 079. Це найбільший спад за весь час незалежності України. Дослідження українських демографів також підтверджують, що війна впливає не лише на кількісні показники народжуваності, але й на якісні аспекти мотивації молодих сімей [2].

Особливу роль відіграють гендерні трансформації. Участь чоловіків у бойових діях та вимушене переміщення жінок із дітьми призводять до переосмислення традиційних ролей у сім'ї. Батьківство розглядається як спільна стратегія виживання, де ключовим стає партнерство та взаємна підтримка. Це формує нові моделі відповідальності, що виходять за межі традиційних уявлень про материнство і батьківство.

В умовах війни молоді сім'ї дедалі частіше розглядають батьківство як внесок у майбутнє країни. Народження дитини стає символом стійкості та надії, а виховання інтегрує цінності патріотизму, відповідальності та громадянської свідомості. У збірнику «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України» підкреслюється, що сім'я є ключовим осередком формування громадянської свідомості та патріотичних цінностей [1].

Висновок. Таким чином, війна виступає каталізатором трансформації мотиваційних установок щодо батьківства в молодих сім'ях. Вона зумовлює переорієнтацію від індивідуальних прагнень до колективних цінностей, від стабільності до адаптації, від традиційних ролей до нових моделей відповідальності. Батьківство в умовах війни стає не лише приватним вибором, але й соціально значущим актом, що сприяє збереженню та розвитку нації.

Список використаних джерел

1. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання. *Збірник тез методологічного семінару* (м. Київ, 6 квітня 2023 р.). Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 548 с.
2. Хорошев М. І. Зміни демографічної ситуації в Україні під час війни та їх вплив на соціальну політику. *Бізнес Інформ*. 2024. № 8. С. 259-269.
3. Шинкаренко І. Сім'я в умовах війни: психологічні, психосоціальні та психопатологічні проблеми. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, №2, 2022. С.554-562.

Dombrovskis Valerijs,
Dr. psych, Daugavpils University
(Latvia)
Guseva Svetlana
Dr. psych, Daugavpils University
(Latvia)

FAMILY AND SCHOOL FACTORS IN THE PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF WAR-TRAUMATIZED CHILDREN

*Роль сім'ї і освітнього середовища у психологічній адаптації дітей,
що пережили травматичний досвід війни
(Матеріали подаються в українському перекладі)*

Повідомлення присвячено темі, яка, на превеликий жаль, стала особливо актуальною в останні роки. Дитинство – період, коли закладаються основи довіри до світу. В умовах війни ці підвалини знищені – дитина втрачає відчуття безпеки, стабільності, звичні форми спілкування. Тому, саме найближчі дорослі, – батьки, вчителі, вихователі, покликані стати основним джерелом підтримки та ключовим фактором відновлення.

Ціль повідомлення: показати, як сім'я і школа можуть підтримувати дитину, допомагаючи їй впоратися з травматичним досвідом та повернути відчуття стабільності й сенсу життя.

У сучасній психології часто використовується поняття резильєнтності – здатності особистості зберігати цілість, стабільність і працездатність у неблагоприятних умовах, долаючи важкі життєві обставини. Як стверджують Pasterneking J. M. і колеги (2024 [3]), резильєнтність – це не вроджена якість [6]. Її набуття є динамічним процесом, який залежить від навколишніх умов та системи стосунків з оточуючими. Для дитини найближчим соціальними середовищами є сім'я і школа – два ключові простори, де формується почуття захищеності, довіри й приналежностей.

Військовий досвід дитини, у співставленні з дорослим, значно глибше травмує її психіку, оскільки вона не володіє стійкими механізмами саморегуляції. Згідно з оглядом Hazer і Gredebäck (2023[2]), діти, які пережили військові дії, часто відчувають тривожність, страх розлуки, нічні кошмари, труднощі в навчанні, а іноді й емоційне заціпеніння. Можна спостерігати регрес у поведінці: простежується узалежнення від дорослого, втрачається інтерес до гри чи навчання. Все ж, зазначається, що травма поглинає дитину не назавжди.

ЗМІСТ

Артемова Ольга, Кондратюк Наталія	Комунікативна компетентність медичної працівників як умова успішної соціально-психологічної адаптації	4
Артемова Ольга, Рачинська Олеся	Вплив професійної самоефективності персоналу на його суб'єктичне благополуччя в умовах війни	7
Баратюк Артем	VR- тренінги соціальних навичок для дітей та підлітків, які мають труднощі в спілкуванні через травму	9
Безручук Світлана, Армеева Єлизавета	Емпіричне дослідження психологічних особливостей мотиваційні сфери здобувачів фахової передвищої освіти	11
Беляєва Наталія, Гузь Наталія	Особливості прояву синдрому емоційного вигорання у психологів та засоби його подолання	13
Бойчук Тарас	Особливості підвищення резильєнтності та опрацювання травматичного досвіду в короточасній EMDR терапії онлайн з людьми, що постраждали від війни	15
Борисова Олександра	Вплив війни на дітей і підлітків: психоемоційні стани та копінг-стратегії молоді	17
Бура Валерія	Вивчення когнітивного навантаження в умовах багатозначності	19
Варушко Юлія	Психологічні механізми подолання кризових станів	22
Гапоненко Лариса	Терапевтичний діалог стабілізації психіки дошкільнят з конфліктною поведінкою	25
Данильченко Олександр	Війна як чинник трансформації мотиваційних установок щодо батьківства в молодих сім'ях	30
Dombrovskis Valerijs, Guseva Svetlana	Family and School Factors in the Psychological Adaptation of War-Traumatized Children (<i>Роль сім'ї і освітнього середовища у психологічній адаптації дітей, що пережили травматичний досвід війни</i>)	31
Дорошенко А.	Синдром відкладеного життя як феномен психічного буття особистості в умовах війни	33
Драна Ірина	Психологічні кордони і адаптаційні процеси як взаємопов'язані чинники стресостійкості партнерів	35
Дружиніна Інна	Психологічне благополуччя в умовах хронічного стресу: роль емоційної регуляції та соціальної підтримки	37

Єсіна Олеся	Вплив кумулятивного стресу на психологічне благополуччя особистості	39
Дяченко Тетяна	Особливості агресивної поведінки військовослужбовців з адиктивними розладами	41
Журигора Вікторія	Особливості Я-концепції осіб зі сценічними бар'єрами	44
Жучинська Олена	Програма психологічної реабілітації «Відновлення цілісності та ресурсу через гештальт-підхід»	47
Заводовський Анатолій	Особливості розгляду кейсів травмованого дитинства у полімодальній багатофокусній супервізії	48
Piško Dzintra	Coping Strategies of Primary School Children in the Context of Crisis-Related Situations	51
Казанцев Володимир	Інтерпретація як метод відновлення особистості внаслідок травми	53
Козігора Марія	Емоційна безпека дитини як чинник подолання наслідків психологічної травми	54
Короваєнко Поліна	Використання техніки ебру в арт-терапії для зниження рівня тривожності та страху у підлітків	56
Король Олена, Кощенко Олександра	Психоемоційний стан як фактор впливу на навчальну діяльність здобувачів ФДПО в умовах війни	58
Котлік Наталія	Самооцінка та навчальна мотивація підлітків в умовах психологічної травматизації війною: вікові та статеві особливості	61
Котлубовська Алла	Психологічні особливості зв'язку читацької активності, тривожності та емоційного стану молоді	63
Кулакова Лариса	Колективна травма української нації крізь призму дитинства	64
Кулаков Руслан	Роль батьківських виховних практик та соціальних установок у формуванні просоціальної поведінки дітей і підлітків в реаліях повномасштабної війни	67
Кутєпова-Бредун В. Текут'єва Д.	Особливості прокрастинації у студентів-психологів	70
Кучеренко Наталія	Емоційний інтелект як чинник запобігання синдрому емоційного вигорання в колективі	72
Ларіна Тетяна	Когнітивна стійкість учасників освітнього простору як запорука безпечної поведінки в екологічному контексті	75

Максимюк Тетяна	Світовий досвід мультидисциплінарної підтримки дітей к кризових ситуаціях	77
Малигін Олександр	Компульсивний проміскуїтет у юнацькому віці: психологічні механізми, фактори ризику та поведінкові патерни	79
Міненко Ольга	Методи формування стресостійкості підлітків воєнного конфлікту	83
Мельничук Ірина	Сімейна резильєнтність як ресурс подолання воєнних викликів	85
Михальчук Антоніна	Використання притч та метафоричних історій як інструментів стабілізації, відновлення та ресурсності дітей в освітньому середовищі в період війни	87
Молочко Ярослав	Нарцисична спрямованість як результат адаптивних відповідей на стрес у дитинстві	90
Онопрійчук Сергій	Роль страху у процесах саморегуляції поведінки особливості в умовах війни	93
Опанасюк Ірина	Техніка «колаж» як засіб творчого самовираження старшокласників в умовах сьогодення	96
Паламарчук Владислав	Дослідження готовності особового складу ДСНС України до виконання професійних обов'язків	100
Панько Ірина	Особливості профілактики професійного вигорання	102
Папченко Юлія, Волошина Валентина	Соціально-психологічні виклики к підтримці дітей під час військової агресії	105
Пінська Олена	Комунікативна толерантність освітян як детермінанта збереження безпечного освітнього середовища у воєнних реаліях	107
Перебойчук К., Лапшова Н.	Самооцінка та емоційний інтелект як особистісні чинники саморегуляції та профілактики агресивних проявів у підлітковому віці	109
Петренко Ганна	Дослідження впливу мотиву вибору шлюбного партнера на подружні взаємини	111
Поліщук Тетяна	Сресостійкість лікарів фізичної та реабілітаційної медицини у період війни: психологічні чинники, ризики та ресурси адаптації	113

Прокопук Ірина	Основні напрямки дослідження життєстійкості у психологічній науці	115
Прудка Лілія	Вікові кризи та їх роль у формуванні психічних розладів: клініко-психологічний підхід	117
Рибак Юрій	Особливості впливу тривожності на тілесне здоров'я особистості в складних життєвих ситуаціях	120
Reznik Alexander	Risky behavior of Israel teenagers during periods of military conflicts, terroristic and rocket attacks (<i>Ризикова поведінка ізраїльських підлітків у періоди воєнних конфліктів, терористичних атак та ракетних обстрілів</i>)	123
Роженко Юлія	Основні підходи до вивчення конфлікту і конфліктної поведінки у сучасній науці	125
Руденко Володимир, Руденко Наталія	Аналіз переживання різних типів травматичних подій підлітками і юнаками	129
Рудюк Олег	Психологічні ресурси подолання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді	130
Синягівська Вікторія	Психологічні ресурси розвитку життєстійкості особистості в умовах війни	133
Стрельченко Наталія	Психологічні захисні стратегії військовослужбовців з різним рівнем бойового досвіду	134
Ставицька Олена, Артемук Олександра	Психологічні механізми виникнення посттравматичного стресового розладу у волонтерів в умовах війни	137
Сторож Олена	Групова психотерапія як ресурс збереження особистісного благополуччя сучасної молоді в умовах війни	140
Токарева Наталя	Полімодальні сценарії травматизації підлітків в умовах воєнного часу	142
Умерова Наталя	Психологічна підтримка дітей в умовах постійних повітряних тривог	145
Учитель Інна, Варушка Юлія	Стиль сімейного виховання та схильність підлітків до невротизації	147
Uzole Tatjana, Zīmele Santa	Psychological Coping Strategies of Ukrainian Refugee Adolescents: Social Adaptation and Maladaptation – A Case Study of a Latvian School	149

Фесюк Владислав	Теоретичні аспекти дослідження феномену багатозначності особистості	154
Хватова Олена, Вернидуб Юлія	Освітнє середовище як простір психологічного відновлення і безпеки дітей війни	156
Шаповалов Андрій	Вплив воєнної травматизації на формування професійної ідентичності молоді: психологічні виклики та шляхи відновлення	158
Шулюк Надія	Психологічний супровід і профорієнтація дітей війни в умовах безпечного освітнього середовища	160
Юрчук Олена	Роль психолога у збереженні резильєнтності дітей в умовах сучасних криз	163
Юрчук Олексій	Руховий режим як фактор психофізичної реабілітації дітей травмованих війною	165
Čapulis Sergejs, Dombrovskis Valerijs	Sport as a Tool for Promoting Mental Health and Social Integration among Youth(<i>Спорт как інструмент зміцнення ментального здоров'я і соціальної інтеграції молоді</i>)	168
Яблонська Марина	Особливості копінг-стратегій подолання стресу у працівників центрів розвитку в умовах війни	171